
מפתח טקסטואלי
לברית החדשה
רשימה של השמטות ושינויים

מפתח טקסטואלי לברית החדשה

A textual Key to the New Testament

Product code: HEBA100

ISBN 978 1 86228 067 0

© English 1993, 2002; Hebrew 2017

Trinitarian Bible Society

William Tyndale House, 29 Deer Park Road

London SW19 3NN, England

Registered Charity Number: 233082 (England) SC038379 (Scotland)

Copyright is held by the Incorporated Trinitarian Bible Society Trust
on behalf of the Trinitarian Bible Society.

מבוא למפתח הטקסטואלי

קוראי הברית החדשה האמונים על התרגום הקלסי של דליטש ועל התרגום החדש, ודאי הבחינו בהבדלים משמעותיים בין שני הטקסטים. מטרתו של המפתח הטקסטואלי אשר בידך, היא לזהות את ההבדלים הללו ולהסביר איזה משני הטקסטים הוא הטקסט השלם של כתבי הקודש. כיום, הגרסה העברית המודרנית של הברית החדשה (התרגום החדש), היא הגרסה המועדפת על הקוראים. גרסה זו הודפסה לראשונה בשנת 1976 באמצעות החברה לכתבי הקודש בישראל, הפועלת בחסות החברות המאוחדות לכתבי הקודש (United Bible Societies). גרסה זאת תורגמה מהנוסח היווני הביקורתי (**Critical Text**) של הברית החדשה. לעומתה, הגרסה הישנה והקלסית יותר של דליטש, היא תרגום של הנוסח היווני המקובל (**Textus Receptus** או **The Received Text**). הסיבה העיקרית להבדלים בין שני התרגומים, נעוצה בהבדלים הקיימים בין שני הנוסחים ביוונית. קוראי עברית רבים משתמשים בתרגום החדש של הברית החדשה בלי להיות מודעים לעובדה שקיימים ביוונית שני טקסטים עיקריים, שקיימת לגביהם מחלוקת איזה מהם הוא האותנטי ביותר. המפתח הטקסטואלי מפרט שש מאות וחמישים הבדלים עיקריים בין שני הנוסחים. חמש מאות חמישים ושישה מההבדלים האלה מופיעים בברית החדשה בתרגום החדש. בסך הכול קיימים כששת אלפים הבדלים בין שני הנוסחים.

הנוסח המקובל לעומת הנוסח הביקורתי

המפתח הטקסטואלי הוא כלי שימושי לבדיקת ההתאמה בין כל גרסה שהיא של הברית החדשה, לבין הטקסט היווני המסורתי, המכונה הנוסח המקובל (**Textus Receptus**). הגרסה העברית של המפתח תוקנה והותאמה לצורכי הקורא העברי.

החברות המאוחדות לכתבי הקודש מספקות ברחבי העולם תרגומים לברית החדשה המבוססים על הנוסח הביקורתי (**Critical Text**). בתרגומים האלה יש כחמישה עשר אחוזים של השמטות והבדלים, לעומת גרסאות המבוססות על הנוסח המקובל, כמו הברית החדשה של דליטש. זו הסיבה שקוראי הברית החדשה בתרגום החדש, מגלים שמילים ומשפטים שלמים, אינם מופיעים בתרגום שבידם. לכן חשוב לדון בעניינים אלה, ללמוד אותם ולהבינם.

הטקסט היווני הידוע כנוסח המקובל, נערך במאה השש עשרה. עם נפילתה של קונסטנטינופול לידי העותומנים בשנת 1453, התגלה מספר קטן של כתבי יד ביזנטיים, וסופרים שכתבו בשפה היוונית, נמלטו לאירופה עם כתבי היד. כתבי היד האלה תואמים את הטקסט המצוי ברוב כתבי היד הקיימים (טקסט הרוב - **Majority Text**), שמספרם עומד כיום על חמשת אלפים ושבע מאות. טקסט הרוב מכונה לפעמים 'הטקסט הביזנטי' מאחר שהוא נמצא בכתבי יד שנאספו מרחבי האימפריה הביזנטית. האימפריה הביזנטית שלטה במשך יותר מאלף שנה והשתרעה על פני טורקיה, סוריה, ישראל, צפון אפריקה, ספרד, איטליה, יוון וארצות הבלקן של היום. בתקופה מסוימת פרשה האימפריה את חסותה על אוכלוסייה שמנתה עשרים ושישה מיליון איש. לאורך שנות שלטונה, נכתבו ברחביה אלפי כתבי יד, שחלקם נמצאים כיום ברשות החוקרים וחלקם התבלה. האפשרות שהטקסט שהועתק בכל כתבי היד האלה, שונה מן הטקסט הקיים ברוב חמשת אלפים ושבע מאות כתבי היד הקיימים כיום, קטנה ביותר. לכן, כדי להצדיק את טענתם של תומכי הנוסח הביקורתי להיותו הטקסט המקורי של הברית החדשה, נצטרך לטעון שרוב הסופרים היוונים העתיקו את הטקסט הלא נכון במשך למעלה מאלף שנים. נצטרך גם לטעון שהקהילה נכשלה בחובתה להנחיל לדורות הבאים את הטקסט הנכון. האם אנחנו באמת יכולים להאמין שאלוהים בחר להעלים את הטקסט השלם שלו במשך אלף שנים ולמנוע מקהילות המשיח להשתמש בו?

מפתח טקסטואלי לברית החדשה

חלק א

רשימה של השמטות ושינויים המופיעים בגרסה המודרנית של הברית החדשה (התרגום החדש)

אם לא צוין אחרת כל חילוף נוסח ברשימה מייצג השמטה מן הנוסח המקובל.
כוכבית מציינת השמטה חמורה או בעיה דוקטרינרית.

נ"ב מתייחס לנוסח הביקורת.

(בכמה מהדורות של דליטש וגם בתרגום החדש מופיעות לפעמים מילים בסוגריים
בכדי לציין שלדעת מתרגמיהם מילים אלה מוטלות בספק למרות שהן מופיעות בנוסח
המסורתי המקובל).

'השתוממו'	ט 8
שונה ל - 'נתמלאו יראה'	
'לתשובה'	ט 13
'מתעלפים' שונה ל - 'יגעים'	ט 36
'לְבַי המכונה...'	י 3
'שניים מתלמידיו'	יא 2
שונה ל - 'ביד תלמידיו'	
'גם'	יב 8
'המון עם'	יב 15
'עורר' (פעם שנייה)	יב 22
'ישוע'	יב * 25
'לבו'	יב 35
'ויאמר אליהם ישוע'	יג * 51
'אדון'	יג * 51
'ישוע'	יד * 14
'ישוע'	יד * 22
'נגשו'	יד 33
'מצווה' שונה ל - 'דבר'	טו 6
'נגש בפיו'	טו 8

הבשורה על-פי מתי	
* א 25	'בכורה'
* ד 18	'ישוע'
* ד 23	'ישוע'
ה 22	'חינם'
ה 27	'לקדמונים'
* ה 44	'בְּרָכוּ אֶת־מְקַלְלֵיכֶם הַיְטִיבוּ לְשֹׂאֵיכֶם... מְכַאֲבֵיכֶם'
ה 47	'מוכסים' שונה ל - 'גויים'
ו 4	'בגלוי'
ו 6	'בגלוי'
ו 13	'כי לך הממלכה...אמן'
ו 18	'בגלוי'
* ו 33	'מלכות אלהים'
	שונה ל - 'מלכותו'
* ח 5	'ישוע'
* ח 29	'ישוע'
ח 31	'הנח לנו' שונה ל - 'שלח אותנו'

44 כה	'אותו' ('ענו אותו')	30 ט *	'ישוע'
3 כו	'הסופרים'	3 טז	'חנפים'
* כו 28	'חדשה' (בנ"ב בסוגריים)	* טז 20	'ישוע'
כו 59	'הזקנים'	יז 4	'נעשה' שונה ל- 'אעשה'
כו 60	'לא מצאו' (בפעם השנייה)	יז 11	'אליהם'
כז 2	'פונטיוס'	יז 11	'בראשונה'
* כז 24	'מדם הצדיק הזה'	יז 20	'ישוע'
	שונה ל- 'מדמו של זה'	* יז 21	כל הפסוק הושמט
כז 34	'חומץ' שונה ל- 'יין'	* יז 11	כל הפסוק הושמט
* כז 35	'למלאות את אשר נאמר...גורל'	יח 29	'הכול'
	(חציו השני של הפסוק חסר)	יח 35	'חטאיהם'
כז 42	'אם מלך ישראל הוא'	* יט 9	'והלוקח את הגרושה נואף הוא'
	שונה ל- 'מלך ישראל הוא'	יט 17	'אין טוב כי אם אחד האלוהים'
כז 42	'נאמין לו' שונה ל- 'בו'		שונה ל- 'אחד הוא הטוב'
כז 64	'בלילה'	יט 20	'מנעורי'
כח 9	'הנה הולכות להגיד לתלמידיו'	כ 7	'וכיושר יותן לכם'
כח 20	'אמן'	כ 16	'כי רבים הם הקרואים ומעטים הנבחרים'
הבשורה על-פי מרקוס		* כ 22	'וְהָטָבַל בַּטְבִּילָה אֲשֶׁר אֲנִי נֹטָבַל בָּהּ' (ראה גם פס' 23)
* א 2	'בנביאים'	* כ 23	'ובטבילה אשר אני נטבל בה תטבלו' (ראה גם פס' 22)
	שונה ל- 'ישעיהו הנביא'	* כא 12	'האלוהים' ('מקדש האלוהים')
* א 14	'בשורת מלכות האלוהים'	כב 13	'ונשאתם'
	שונה ל- 'בשורת האלוהים'	כב 30	'אלוהים' ('מלאכי אלוהים')
ב 2	'מהרה'	כג 3	'לשמור, שמרו ועשו'
* ב 17	'לתשובה'		שונה ל- 'עשו ושמרו'
ג 5	'כאחרת'	* כג 8	'המשיח'
ג 15	'לרפוא את התחלואים'	כג 14	כל הפסוק הושמט
ג 16	'הוא מנה את השנים-	כד 6	'כל'
	עשר' (הוספה)	כד 7	'וְדָבַר'
* ג 29	'משפט עולם' שונה ל- 'חטא או עוון עולם' (ראה מרגליות)	כד 36	'וגם לא הבן' (הוספה)
ד 4	'השמים'	כד 42	'שעה' שונה ל- 'יום'
* ה 13	'ישוע' שונה ל- 'הוא'	כד 48	'לבוא'
ו 11	'כל אשר' שונה ל- 'בכל מקום'	כה 6	'בא'
* ו 11	'אמן אני אומר...מן העיר	כה 13	'אשר יבוא בה בן האדם'
	היא' (סוף הפסוק הושמט)	כה 31	'הקדושים'
			('המלאכים הקדושים')

8	יג	'ומהומה'
11	יג	'ואל תחשבו'
14	יג	'הנאמר ביד דניאל הנביא'
33	יג *	'והתפללו'
19	יד	'ואחר' ('ואחר האני הוא?') (ראה מרגליות)
22	יד *	'אכלו'
24	יד *	'החדשה' ('הברית החדשה')
27	יד	'בי בלילה הזה'
68	יד	'והתרנגול קרא'
70	יד	'ולשונך כלשונם'
3	טו	'והוא לא ענה דבר'
8	טו	'וישָׂא את קולו שונה ל- 'בא'
28	טו *	(בנ"ב בסוגריים)
39	טו *	'בזעקו'
8	טז	'ותמהרנה'
9-20	טז *	(בנ"ב בסוגריים). הקטע הזה הושמט כולו או מופיע בסוגריים במרבית הגרסאות המודרניות של הברית החדשה. אך הפסוקים הללו הם ללא ספק חלק אמתי ותקין של הטקסט המסורתי המקובל שניתן בהשראה ישירה מאלוהים.

הבשורה על-פי לוקס

28	א	'ברוכה את בנשים'
29	א	'והיא בראותה'
5	ב	'המאורשָׁה לו'
		שונה ל- 'ארוסתו'
14	ב *	'לבני האדם רצון טוב'
17	ב	'ברבים' ('וישמיעו את הדבר ברבים')
33	ב	'יוסף ואמו' שונה ל- 'אביו ואמו'. (שים לב שהשינוי הזה פוגם בלידת הבתולין של ישוע)
40	ב *	'ברוח'

15	ו	'או כאחד הנביאים'
		שונה ל- 'נביא כאחד הנביאים'
16	ו	'מן המתים'
33	ו	'ייאספו אליו'
		שונה ל- 'הקדימו אותם'
33	ו	'ויכירוהו' שונה ל- 'והכירו אותם'
36	ו	'לקנות להם לחם כי אין-להם מה לאכול' שונה ל- 'ויקנו להם לאכול.'
44	ו	'כ' ('כחמשת אלפים')
2	ז	'ויזכרו אותם'
8	ז *	'טבילות כדים וכוסות... אתם עושים' (חציו השני של הפסוק חסר)
16	ז *	כל הפסוק הושמט
17	ח *	'ישוע'
17	ח	'עודנו' ('לבכם עודנו מטומטם')
25	ח	'זיעש אותו לראות עוד'
26	ח	'ואל תדבר לאיש בכפר'
24	ט *	'אדוני'
29	ט *	'ובצום'
42	ט *	'בי'
44	ט *	כל הפסוק הושמט
46	ט *	כל הפסוק הושמט
49	ט	'וכל קרבן במלח יומלח'
21	י *	'שא את הצלב'
29	י	'את אשתו'
10	יא	'בשם יהוה'
11	יא *	'ישוע'
14	יא *	'ישוע'
15	יא *	'ישוע'
24	יא	'כי תקחו' שונה ל- 'קבלתם'
26	יא *	כל הפסוק הושמט
4	יב	'ואותו סקלו באבנים'
30	יב *	'זאת היא המצווה הראשונה'
33	יב	'ובכל נפש'
41	יב *	'ישוע'

41 י *	'ישוע' (בנ"ב זהו 'האדון')	43 ב *	'ויוסף ואמו' שונה ל - 'הוריו' (השווה ל-ב 33)
2 יא *	'שבשמים'	4 ד *	'כי על כל מוצא פי אלוהים'
2 יא *	'יעשה רצונך כמו בשמים כן בארץ'	8 ד *	'סור ממני השטן כי' 'לחבוש לנשברי לב'
4 יא *	'כי אם הצילנו מן הרע'	18 ד	41 ד *
11 יא *	'לחם ונתן לו אבן? ואם'	33 ה	'המשיח' ('אתה הוא המשיח')
44 יא	'הסופרים והפרושים החנפים'	39 ה	'למה' (במקום שאלה יש הצהרה)
54 יא	'ויארבו לו'	10 ו	'כאחרת'
54 יא	'למען ימצאו עליו שטנה'	48 ו	'על הסלע יסודו'
31 יב *	'מלכות האלוהים'		שונה ל - 'בונה היטב'
	שונה ל - 'מלכותו'	10 ז	'החולה'
19 יג	'גדול'	19 ז *	'ישוע'
35 יג	'שָׁמַיִם'	22 ז *	'ישוע'
35 יג	'אמנם'	31 ז	'ויאמר האדון'
3 יז	'לָךְ'	45 ח	'העומדים אצלו'
9 יז	'אמרת לא ייתן'	45 ח	'ואתה תאמר מי נגע בי?'
36 יז *	כל הפסוק הושמט	48 ח	'חזקי'
5 יט	'ויראהו'	54 ח	'ויוציאם כולם חוצה'
5 כ	'אפוא' או 'אם כך'	43 ט *	'ישוע'
23 כ	'(למה תנסוני?'	50 ט	'נגדנו' שונה ל - 'נגדכם'
30 כ	'וימת גם הוא ללא בנים'	54 ט	'כאשר עשה גם אליהו'
4 כא *	'לאלוהים'	55 ט	'אינכם יודעים בני איזו רוח אתם' (בנ"ב בסוגריים)
8 כא	'לכן'	56 ט *	'כי בן האדם לא בא לאבד נפשות בני אדם כי אם להושיעם' (בנ"ב המשך הסוגריים)
14 כב	'שנים עשר'	1 י	'שבעים'
31 כב	'ויאמר האדון'		שונה ל - 'שבעים ושנים'
43 כב *	יש המשמיטים את הפסוק כולו או שמים אותו בסוגריים. (בנ"ב בסוגריים)	17 י	'שבעים'
44 כב *	יש המשמיטים את הפסוק כולו או שמים אותו בסוגריים. (בנ"ב בסוגריים)		שונה ל - 'שבעים ושנים'
		20 י	'כי אם' ('כי אם שמחו על')
57 כב *	'ברו'	21 י *	'ישוע'
60 כב	'ויכוהו על פניו'	35 י	'בנוסעו'
68 כב	'וגם'	39 י *	'ישוע' (בנ"ב זהו 'האדון')
6 כג	'הגליל' שונה ל - 'זאת'		
17 כג *	כל הפסוק הושמט		
23 כג	'(וקול) הכוהנים הגדולים'		
25 כג	'להם'		

8 ז	'עוד לא'
26 ז	'באמת'
29 ז	'אך' ('אך אני')
33 ז	'אליהם'
39 ז *	'הקודש' ('רוח הקודש')
53 ז *	-
11 ח	(בנ"ב ובכמה גרסאות של דליטש הם מופיעים בסוגריים)
9 ח	'יְיָ: לבם אותם'
9 ח *	'ישוע'
10 ח	'וירא כי אין איש בלתי האישה לבדה'
10 ח	'שטינד'
20 ח *	'ישוע'
59 ח	'ויעבור בתוכם עבור וחלוף'
4 ט *	'עלי שונה ל' - 'עלינו'
35 ט *	'בן אלוהים'
	שונה ל' - 'בן האדם'
26 י	'כאשר אמרתי לכם'
38 י	'תאמינו' (בפעם השלישית)
	שונה ל' - 'תכירו'
41 יא	'אשר המת הושם שם'
45 יא *	'ישוע'
1 יב	'המת'
2 יג	'אחרי החל הסעודה'
	שונה ל' - 'לעת סעודת'
12 יד	'אבי שונה ל' - 'האב'
15 יד *	'את מצוותי נשמרו'
	שונה ל' - 'הרי שתשמרו את מצוותי' (הציווי שונה להצהרה)
28 יד	'באומרי לכם כי הולך אני'
	שונה ל' - 'שאני הולך'
7 טו	'תשאלו שונה ל' - 'בקשו'
16 טז *	'כי אני הולך אל אבי'
11 יז	'את אשר נתתם' (המאמינים)
	שונה ל' - 'אשר נתת לי' (מתייחס ל'שמך' ולא למאמינים)
12 יז	'בעולם'

38 כג	'בכתב יווני ורומי ועברי'
42 כג *	'אדוני'
1 כד	'ועמהן עוד אחרות'
4 כד	'מאד' ('נבוכות מאד')
12 כד	'מונחים'
36 כד *	'ישוע'
42 כד	'צוף (יערת) דבש'
49 כד	'ירושלים'
53 כד	'מהללים'
53 כד	'אמן'

הבשורה על-פי יוחנן

27 א	'אשר היה לפני'
51 א	'מעתה'
13 ג *	'אשר הוא בשמים' (השמטה של תכונה אלוהית של ישוע)
15 ג	'למען לא יאבד'
16 ד *	'ישוע'
42 ד *	'המשיח'
46 ד *	'ישוע'
3 ה	'מייחלים לתנועת המים'
4 ה *	כל הפסוק הושמט
16 ה	'ויבקשו המיתו'
30 ה	'האב'
11 ו	'לתלמידיו והתלמידים אל המסובים'
14 ו *	'ישוע'
22 ו	'אשר ירדו בה תלמידיו'
39 ו	'האב'
47 ו *	'בי' (הערה: חיי עולמים אינם מותננים באמונה גרידא אלא באמונה בישוע - 'בי')
58 ו	'את הקון'
69 ו *	'המשיח בן-אל חי'
	שונה ל' - 'קדוש האלוהים' (השמטת משיחיותו ואלוהותו של ישוע)

'המשיח' שונה ל- 'ישוע'	20	ט *
'הוא יאמר לך את אשר עליך לעשות'	6	י
'האנשים הנשלחים אלי מאת קורנליוס'	21	י
'אשר בבואו ידבר אליך'	32	י
'נודעים לאלוהים מעולם כל מעשיו'	18	טו
שונה ל- 'הנודעים מעולם'		
'באומרם לכם להימול ולשמור את התורה'	24	טו
כל הפסוק הושמט	34	טו *
'המשיח'	31	טז *
'הסוררים' (או 'הלא מאמינים')	5	יז
'מְדָם' שונה ל- 'מְאָדָם'	26	יז
'מחויב אני לחוג את החג הבא בירושלים'	21	יח
'המשיח'	4	יט *
'ישוע'	10	יט *
'המשיח'	21	כ *
'האלוהים' ('מלכות האלוהים')	25	כ *
'אחי'	32	כ
'אך' ('אך אתם יודעים')	34	כ
(ראה מרגליות)		
'פולוס ואשר אתו'	8	כא
'אשר לא ימרו דבר מאלה רק'	25	כא
'נְיִיקָאוּ'	9	כב
'בשם אדוני' שונה ל- 'בשמו'	16	כב
'בהגתו' שונה ל- 'מעשה'	20	כב
'אל נלחם באלוהים'	9	כג
(בנ"ב בסוגריים)		
'מחר'	15	כג
'נחפוץ לשופטו על-פי תורתנו'	6	כד *
כל הפסוק הושמט	7	כד *
'יצו את שוטניו כי בוא יבואו לפניך'	8	כד *
'המתים' ('תחיית המתים')	15	כד
'למען יתירהו'	26	כד

'את אשר נתתם' (המאמינים)	12	יז *
שונה ל- 'אשר נתת לי' (מתייחס ל-'שמך' ולא למאמינים) (ראה פס' 11)		
'יאמינו' שונה ל- 'המאמינים'	20	יז
'ישוע' (בפעם השנייה)	5	יח *
'ויוליכוהו'	16	יט
'ישוע' (בפעם השלישית)	38	יט *
'תומא'	29	כ
'וימהרו'	3	כא

מעשי השליחים

'ובתחנונים'	14	א
'לב אחד' שונה ל- 'יחדיו'	1	ב
'איש אל רעהו'	7	ב
'להקים את המשיח כפי הבשר'	30	ב *
'ועתה'	33	ב
'בשמחה' שונה ל- 'ברצון'	41	ב
'וי' ('ועל בציעת הלחם')	42	ב
'על העדה' שונה ל- 'עליהם'	47	ב *
'קום ו...'	6	ג
'בְּשֵׁרוֹ' שונה ל- 'יועד'	20	ג
'נבאו'	24	ג
'ישוע'	26	ג *
'הָאֵל'	24	ד
'מחוץ' שונה ל- 'לְיָד'	23	ה
'הכוהן ו...'	24	ה
'לאמור'	25	ה
'הקודש' ('רוח הקודש')	3	ו
'גדופים'	13	ו
'יהוה' ('מלאך יהוה')	30	ז *
'אלוהיכם'	37	ז
'אליו תשמעון'	37	ז
כל הפסוק הושמט	37	ח *
'קשה לך לבעוט בדורבנות'	5	ט
'והוא חרד ונבעת. ויאמר: אדוני מה תחפוץ ואעשה? ויען האדון'	6	ט

אלא 'אלוהים' אזי חסר אזכור לאלוהות ישוע בקטע הנדון).	
'יתנגף בו... או יִחַלֵּשׁ'	יד 21
'היש לך אמונה?' שונה ל- 'יש לך אמונה' (השאלה שונתה להצהרה)	יד 22
'ישוע'	טו 8 *
'אבוא אליכם'	טו 24
'בשורת' ('בשורת המשיח')	טו 29 *
'ישוע'	טז 18 *
כל הפסוק הושמט	טז 24 *

הראשונה אל-הקורינתיים

'אודה לאלוהים'	א 14
שונה ל- 'תודה לאל'	
'הקודש' ('רוח הקודש')	ב 13 *
'סֶפֶר'	ה 1
'המשיח' הושמט פעמיים	ה 4 *
'ישוע'	ה 5 *
'בעדנו'	ה 7 *
'וברוחכם אשר לאלוהים המה'	ו 20 *
'ולתענית' (צום)	ז 5
'על-פי התורה'	ז 39
'המשיח'	ט 1 *
'המשיח' ('בשורת המשיח')	ט 18 *
'כִּי' ('כִּחְלַשׁ')	ט 22
'המשיח' שונה ל- 'יהוה'	י 9 *
'כול' (בראשית המשפט)	י 11
'לי' ('ברשותי' או 'מותר לי')	י 23
'כי ליהוה הארץ ומלואה'	י 28
'קחו אכלו' (מדובר על סעודת האדון)	יא 24 *
'שלא כראוי'	יא 29 *
'לִי' ('השקינו לרוח אחד')	יב 13
'ובכן'	יד 25
'נשיכם' שונה ל- 'הנשים'	יד 34

'למות' ('מנהג הרומים למסור איש למות')	כה 16
'ויהי בדברו הדבר הזה'	כו 30
'העביר שר המאה את האסירים של שר הצבא'	כח 16
כל הפסוק הושמט	כח 29 *

אל-הרומים

'זנות'	א 29
'נוטרי שנאה'	א 31
'אדוננו'	ו 11
'המתהלכים לא לפי הבשר כי אם לפי הרוח'	ח 1 *
'הכול יפעל יחד להטיב להם' שונה ל- 'אלוהים גורם לכך שכל הדברים חוברים יחד לטובת'	ח 28
'כי הוא מכלה דבר וחורץ בצדקה'	ט 28
'צדקה' (בפעם השנייה)	ט 31
'התורה' ('מעשי התורה')	ט 32
'בעד ישראל'	י 1
'מבשר שלום'	י 15 *
'אלוהים' ('דבר אלוהים')	י 17 *
שונה ל- 'המשיח'	
'ואם הייתה מותוך המעשים איננו עוד חסד כי לולי כן המעשה יחדל להיות מעשה'	יא 6
'לא תענה עד שקר'	יג 9 *
'ואשר איננו שומר את היום איננו שומר לאדון'	יד 6 *
'המשיח' שונה ל- 'אלוהים' (הערה: אם באמת קוראים 'המשיח' בפס' 10 אזי הוא האלוהים בפס' 12. אם 'המשיח' לא מופיע בפס' 10	יד 10 *

* ו 17 'האדון'

אל-האפסים

א 18 'עיניי בינתכם'
 * ג 9 'על ידי ישוע המשיח'
 * ג 14 'אדוננו ישוע המשיח'
 ד 6 'כולכם' **שונה ל-** 'הכול'
 ד 17 'יתר'
 * ה 9 'פרי הרוח' **שונה ל-** 'פרי האור'
 ה 21 'יראת אלוהים'
שונה ל- 'יראת המשיח'
 ה 30 'מבשרו ומעצמיו'
 ו 10 'אחי'

אל-הפיליפיים

א 16-17 בנוסחים המודרניים פס' 16
 הוא בפועל פס' 17 ולהיפך
 * ג 16 (להתהלך) 'בקנה מידה אחד
 ובדעה אחת'
 * ד 13 'בעזרת המשיח הנותן'
שונה ל- 'בעזרתו של הנותן'
 ד 23 'עם כולכם'
שונה ל- 'עם רוחכם'

אל-הקולוסים

* א 14 'בדמו'
 * א 28 'ישוע'
 ב 2 'האלוהים האב והמשיח'
שונה ל- 'האלוהים, המשיח'
 ב 7 'בה'
 ב 11 'החוטא'
 * ב 18 'אשר לא ראה'
שונה ל- 'מה שראה'
 ב 20 'לכן'
 * ג 6 'על בני המרי' (בנ"ב בסוגריים)
 * ג 13 'המשיח' **שונה ל-** 'האדון'
 * ג 15 'אלוהים' **שונה ל-** 'המשיח'

יד 38 'אל ידע' (לשון תוכחה)
שונה ל- 'לא יוכר בו' (הצהרה)
 * טו 47 'האדון' (אלוהות ישוע
 אינה ברורה)
 טו 55 'ש'אול' ('איה שאול ניצחונך')
שונה ל- 'מוות' ('איה
 ניצחונך מוות')
 * טז 22 'ישוע המשיח'
 * טז 23 'המשיח'

השניה אל-הקורינתיים

א 10 'ועודנו מציל'
שונה ל- 'שוב ויצילנו'
 ד 6 'ישוע'
 ד 10 'האדון'
 ה 18 'ישוע'
 ח 4 'לקבל' ('ויבקשו... לקבל את
 החסד') (ראה מרגליות)
 ח 24 'ו' ('לפני הקהילות'). ('על כן
 הראו והוכיחו להם ולפני
 הקהילות את אהבתכם...')
 * י 7 'למשיח' (בפעם השלישית)
 יא 6 'נגלינו' **שונה ל-** 'הראינו'
 * יא 31 'אדוננו' **שונה ל-** 'האדון'
 * יא 31 'המשיח'
 יב 11 'בהתהללי'
 יג 2 'וכתב'

אל-הגלטים

ג 1 'משמוע אל האמת'
 ג 1 'לנגד עיניכם'
 * ג 17 'במשיח' ('ברית אשר קיימה
 האלוהים במשיח')
 ד 7 'האלוהים על ידי המשיח'
שונה ל- 'מטעם האלוהים'
 ה 21 'רציחות' (ראה מרגליות)
 * ו 15 'במשיח ישוע'

'לכן'	1	ד
'האדון'	1	ד *
'ישוע המשיח'	22	ד *

אל-טיטוס

'רחמים'	4	א
'האדון' הושמט ו-'ישוע המשיח' מופיע כ-'המשיח ישוע'	4	א *
'תמימה'	7	ב

אל-פילימון

'ישוע'	6	*
'ואתה קבל נא אותו' הושמט	12	*

אל-העברים

'בעצמו'	3	א *
'חטאינו' שונה ל-'חטאים'	3	א *
'המשיח'	1	ג *
'בחזקה' ('להחזיק בחזקה')	6	ג
'עמל אהבתכם'	10	ו
שונה ל-'אהבתכם'		
'לפשעיהם'	12	ח
'אלוהי'	9	י *
'נאום יהוה'	30	י *
'כבלי' שונה ל-'אסירים'	34	י
'יְתִלֵּד'	11	יא *
'איבטחו' (או 'שוכנעו')	13	יא *
'או ירה תִּגְרָה בַּחַץ'	20	יב

איגרת יעקב

'מִקָּם'	26	א
'בלי מעשיך'	18	ב
שונה ל-'בלי מעשים'		
'מתה היא'	20	ב *
שונה ל-'עקרה היא'		
'אך' ('אך אין לכם')	2	ד

ג 24 'כי' (כך השמטה זו של מסקנת השליח נהפכת להצהרה נפרדת)

הראשונה אל-התסלונים

ב 2 'אך אחרי' שונה ל-'אמנם קודם לכן'		
ב 19 'המשיח'		ב *
ג 11 'המשיח'		ג *
ג 13 'המשיח'		ג *
ה 27 'הקדושים' ('האחים הקדושים')		ה

השניה אל-התסלונים

א * 8 'המשיח'		
א * 12 'המשיח'		
ב * 2 'יום המשיח'		
שונה ל-'יום יהוה'		
ב * 4 'כאלוהים' ('ישב... כאלוהים')		

הראשונה אל-טימותיאוס

א 1 'האדון'		
א * 17 'חכם' ('חכם לבדו')		
ב * 7 'במשיח' ('אמת...במשיח')		
ג 3 'לא אוהב בצע כסף'		
ג * 16 'אלוהים' ('אלוהים נגלה בבשר'). (מומלץ לקרוא בנושא את מאמר מס' 103 של TBS בשם 'אלוהים נגלה בבשר')		
ד 12 'ברוח'		
ה 4 'טוב ו... ' ('טוב ורצוי')		
ו * 5 'סור מאנשים כאלה'		

השניה אל-טימותיאוס

א 1 'שליח ישוע המשיח'		
שונה ל-'שליח המשיח ישוע'		
א 11 'הגויים' ('ומורה הגויים')		
ב * 19 'שם המשיח'		
שונה ל-'שם יהוה'		

19	ד *	'אנחנו אוהבים אותו'
		'שונה ל' - 'אנחנו אוהבים'
7	ה *	'...בשמים האב הדבר ורוח הקודש ושלשתם אחד המה'
8	ה *	'שלושה המה המעידים בארץ... (ראה מאמר של TBS מס' 102 - 'מדוע יוח"א ה 7-8 קיים בברית החדשה')
13	ה *	'ולמען תאמינו בשם בן האלוהים'

השלישית ליוחנן

11 'אך' ('אך העושה רע')

איגרת יהודה

1	*	'מקודשים' שונה ל' - 'אהובים'
4	*	'אלוהים'
23		'ואת אלה תושיעו באימה' שונה ל' - 'והושיעו אותם. על אחרים רחמו ביראה'
25	*	'החכם' ('החכם לבדו')
25		'לפני כל עולם' הוסף אחרי 'השלטון' בכמה תרגומים וגם בנ"ב

חזון יוחנן

5	א *	'אהב אותנו... ורחץ אותנו' שונה ל' - 'אהב אותנו... ושחרר אותנו'
8	א	'הראשית והאחרית'
9	א *	'המשיח' הושמט פעמיים
11	א *	'אני האלף ואני התו הראשון והאחרון ו...'
11	א	'אשר באסיה'
17	א	'לי' ('ויאמר לי')
20	א	'אשר ראית' (בפעם השנייה)
9	ב	'מעשיך'
13	ב	'מעשיך ו...'

4	ד *	'נואפים ונואפות'
		שונה ל' - 'מפירי נאמנות' (בנ"ב מופיעה המילה 'נואפות' אך לא 'נואפים')
16	ה	'פשעיתם' שונה ל' - 'חטאיכם'
20	ה *	'נפש' שונה ל' - 'נפשו'

הראשונה לפטרוס

16	א	'היו' ('היו קדושים') (לשון ציווי) שונה ל' - 'תהיו' (לשון עתיד)
22	א *	'על ידי הרוח'
23	א	'לעולם'
15	ג *	'אלוהים' שונה ל' - 'המשיח'
14	ד	'אצלם מנואץ הוא ואצלכם נכבד'
8	ה	'כי'
14	ה *	'אמן'

השניה לפטרוס

21	א *	'קדושים' ('אנשי אלוהים קדושים')
17	ב	'לעולם'
10	ג	'בלילה'
10	ג *	'ישרפו'

הראשונה ליוחנן

7	ב	'אחי' שונה ל' - 'אהובי'
7	ב	'מראשית' (בפעם השנייה)
20	ב *	'ואתם יודעים הכול'
		שונה ל' - 'כולכם יודעים'
1	ג	'ואכן כך אנחנו' הוסף לאחר 'בני האלוהים'
14	ג	'את אחיו' (אינו אוהב את אחיו)
19	ג *	'יודעים אנחנו' שונה ל' - 'נדע'
3	ד *	'המשיח כי בא בבשר'

'אדון'	טז 5 *	'אשר אני שונא'	ב 15
'אחר מן' (בלי מילים אלה יהיה זה המזבח שהוא חפץ דומם שמדבר)	טז 7	'גם' (גם בסרדיס')	ג 4
'ותבל' ('מלכי הארץ ותבל כולה')	טז 14	'הנני שונה ל' - 'אני'	ג 11
'השמים' (מהיכל השמים)	טז 17	'ולקרוא'	ה 4
'ידבר אלי לאמור'	יז 1	'להתיר'	ה 5
שונה ל' - 'דבר אתי'		'והנה'	ה 6
'ויקרא בכוח בקול עז'	יח 2	'עשרים וארבעה' (הזקנים)	ה 14
שונה ל' - 'קרא בקול חזק'		'לחיי עולמי העולמים'	ה * 14
'לכם' ('גמול שגמלה לכם')	יח 6	ו 1, 3,	* ו 3,
'ליהוה' ('ליהוה אלוהינו')	יט 1 *	7, 5 'וְרָאָה' ('בוא וראה')	ו 5, 7
'לפני האלוהים'	כ 12 *	'והנה'	ו 12
שונה ל' - 'לפני הכסא'		8-5 'חַתוּמַיִם' הושמט 10 פעמים מתוך 12 אזכורים	* ז 5-8
'ואני יוחנן'	כא 2	'שמעתי מלאך'	* ח 13
'אלי' (בא אלי)	כא 9	שונה ל' - 'שמעתי נָשֵׁר'	
'העיר הגדולה ירושלים הקדושה שונה ל' - 'עיר הקודש, ירושלים'	כא 10	'אלי'	י 4
'הנושעים' ('הגויים הנושעים')	כא 24	* יא 1 'ויעמוד המלאך ויאמר'	
זך'	כב 1	שונה ל' - 'ונאמר לי'	
* כב 14 'העושים את מצוותיו'		יא 4 'אלוהי שונה ל' - 'אדון'	יא 4
שונה ל' - 'המכבסים את גלימותיהם' (בהערת שוליים בנ"ב מוסבר ש'העושים את מצוותיו' הוא נוסח אחר)		* יא 17 'ויבוא'	* יא 17
'ספר החיים'	כב 19 *	יב 12 'יושבי' ('יושבי ארץ וים')	יב 12
שונה ל' - 'עץ החיים'		יב 17 'המשיח'	* יב 17
'המשיח'	כב 21 *	יד 5 'לפני כסא האלוהים'	* יד 5
		יד 8 'העיר'	יד 8
		יד 12 'בזה' (בפעם השנייה - 'בזה השומרים')	יד 12
		יד 13 'אלי'	יד 13
		יד 15 'לך' (כי באה לך')	יד 15
		טו 2 'ועל תָּהָה'	טו 2
		טו 3 'הקדושים שונה ל' - 'הגויים'	טו 3
		טו 5 'והנה שונה ל' - 'כי'	טו 5

מספר הפסוקים שהושמטו בשלמותם - 15
מספר הפעמים ש-'ישוע' הושמט - 45
מספר הפעמים ש-'המשיח' הושמט - 26

מפתח טקסטואלי לברית החדשה

חלק ב

רשימה של השמטות ושינויים המופיעים בחלק מהגרסאות המודרניות של הברית החדשה בשפות אחרות

אם לא צוין אחרת כל חילוף נוסח ברשימה מייצג השמטה מן הנוסח המסורתי המקובל.
כוכבית מציינת השמטה חמורה או בעיה דוקטרינרית.

יט 29	'או אישה'
כא 4	'כל זה' שונה ל- 'עכשיו זה'
כא 44	בכמה גרסאות כל הפסוק מושמט
* כב 37	'ישוע'
* כד 2	'ישוע'
כו 60	'עדי שקר' (פעם שנייה)
כח 2	'מן הפתח'

הבשורה על-פי מרקוס

* א 1	'בן אלוהים' מושמט בכמה גרסאות
* א 41	'ישוע'
ד 9	'להם'
* ה 19	'ישוע'
* ו 34	'ישוע'
ז 24	'וצידון'
* ז 27	'ישוע'
* ח 1	'ישוע'
* ט 45	'אל האש הבלתי נכבית'
י 24	'לבוטחים בעושר'

הבשורה על-פי מתי

א 7	'אסא' שונה ל- 'אסף'
א 10	'אמון' שונה ל- 'עמוס'
* ד 12	'ישוע'
* ח 3	'ישוע'
* ח 7	'ישוע'
ח 15	'הם' שונה ל- 'הוא'
* ט 12	'ישוע'
ט 14	'הרבה'
ט 35	'בָּעֵס'
* יג 36	'ישוע'
* יד 25	'ישוע'
יד 30	'סוערת'
טו 6	'או אמו'
טו 16	'ישוע'
טז 4	'הנביא'
יז 11	'ישוע' שונה ל- 'הוא'
יז 22	'בהיותם או בשהותם'
	שונה ל- 'בהיאספם'
* יח 2	'ישוע'
יח 29	'לרגליו'

* יד 22 'ישוע'

הבשורה על-פי יוחנן

'הבן היחיד'	18	א *
שונה ל- 'האלוהים היחיד'		
'להם'	22	ב
'ישוע'	2	ג *
'האב' שונה ל- 'הוא' (ב-RSV)	16	ח *
באנגלית על יסוד מהדורת Westcott Hort של הברית החדשה ביוונית)		
'ישוע'	21	ח *
'בררכת'	11	ט
'כאשר' שונה ל- 'מפני'	41	יב
'ישוע'	3	יג *
'לכם'	3	טז
'אבי' שונה ל- 'אב'	10	טז
'ישוע'	39	יט *
'נאספו'	19	כ

מעשי השליחים

'לקחתם'	23	ב
'שליחים' שונה ל- 'אנשים'	34	ה
'ישוע' ('האדון ישוע')	29	ט *
כפי שמופיע בפס' 28		
בנוסח הביקורת)		
'המשיח'	11	טו *

אל-הרומים

'המשיח' ('בשורת המשיח')	16	א *
'על כל'	22	ג
'בְּאִמוֹנָה' או 'על ידי אמונה'	2	ה
'בעדנו' מושמט או מופיע בסוגריים	26	ח *
'קם'	9	יד *
'המשיח'	20	טז *

הבשורה על-פי לוקס

'והנה'	9	ב
'ושניהם ישמרו'	38	ה
'לכם'	26	ו
'מאוצר לבו'	45	ו
'ישוע'	38	ח *
'ישוע'	60	ט *
'אבינו' שונה ל- 'אבא'	2	יא *
'הנביא'	29	יא
'ישוע'	2	יג *
'חמור' שונה ל- 'בן'	5	יד
'ישוע'	63	כב *
כב 68		
'וגם לא תשחררו אותי'		
'ויאמר ישוע: אבי סלח להם כי אינם יודעים מה הם עושים' (בכמה גרסאות המשפט מופיע בסוגריים או נאמר שהמשפט הזה אינו במקור היווני)		
'ישוע'	43	כג *
'ותחשך השמש'	45	כג *
שונה ל- 'בהיות השמש מעורפלת', 'אורה התחלש' או מוספת הערת שוליים המסבירה את התופעה הטבעית הזאת		
'הוא איננו פה הוא קם לתחיה'	6	כד *
- בכמה גרסאות המשפט מושמט או נתון בסוגריים או שניתנת הערת שוליים בעייתית		
שני הפסוקים מושמטים (ב-RSV באנגלית, על יסוד מהדורת Westcott Hort של הברית החדשה ביוונית)	40, 52	כד *

הראשונה אל-התסלוניקים

- * א 1 'מאת האלוהים אבינו והאדון ישוע המשיח'
ג 2 'משרת'

הראשונה אל-טימותיאוס

- * ג 16 'אלוהים' שונה ל- 'הוא'
או 'אשר'
ה 16 'מאמין או' ('מאמין או מאמינה')
ו 7 'יודוע'

אל-העברים

- * ב 7 'ותמשילהו במעשי ידיך' מושמט בגרסאות רבות
ז 21 'על דברתי מלכי צדק'
י 34 'בשמיים'
* יא 37 'נבחננו' מושמט במרבית הגרסאות

איגרת יעקב

- א 19 'על כן' שונה ל- 'יודעים אתם זאת' ובמשפט שלאחריו **הוספה** המילה 'אך' ('אך יהי כל איש')
ב 18 'מעשי' שונה ל- 'מעשים'
ו- 'אמונתני' שונה ל- 'אמונה'
ה 5 'כמו'

הראשונה לפטרוס

- * ד 1 'בעדנו' (המשיח סבל בעדנו)
* ה 10 'ישוע'
ה 11 'כבוד נְ-'

השניה לפטרוס

- ג 9 'לנו' שונה ל- 'לכם'

הראשונה אל-הקוריתיים

- ב 4 'בני אדם' (חוכמת בני אדם)
* יא 24 'הנבצע' (גוף ישוע)
* יא 29 'האדון' ('גוף האדון')
טו 55 'איה עוקצך המוות? איה ניצחונך שְאול? שונה ל- 'איה ניצחונך המוות? איה עוקצך המוות?'

השניה אל-הקוריתיים

- ט 10 'לשון התפילה או המשאלה שבפסוק מופיעה כהצהרה לגבי העתיד'
י 8 'לנו' ('נתן לנו האדון לבנות')

אל-הגלטים

- * א 15 'אלוהים' שונה ל- 'הוא'
ד 24 'ה' ('שתי הבריתות')
ה 19 'ניאוף'

אל-האפסים

- א 10 'הן' ('מה שבשמים') 'והן' ('מה שבארץ')
ד 9 'בראשונה'

אל-הפיליפיים

- ג 3 'האלוהים ברוח' שונה ל- 'ברוח אלוהים'

אל-הקולוסים

- * א 2 'והאדון ישוע המשיח'
* ג 22 'אלוהים' שונה ל- 'האדון'

חזון יוחנן

* כ 9 'מאת אלוהים'
כא 5 'אלי'

הראשונה ליוחנן

* א 7 'המשיח'

השניה ליוחנן

3 'האדון'
9 'המשיח' (בפעם השנייה)

האחדות, ההשראה והשימור של הכתובים

הכתובים הם יחידה אחת שלמה. כדי להבין היטב את הדוקטרינות של דבר אלוהים, עלינו להשוות עניינים רוחניים לעניינים רוחניים כפי שהם מופיעים בדבר אלוהים כולו. אין לחלק אחד של הכתובים סמכות רבה יותר מזו של חלק אחר. דבר אלוהים הוא מקשה אחת בעלת סמכות שווה בכל חלקיה. קיומו של טקסט אחד והשימוש בו, תורמים לאיחוד הרוחני של הקהילה עם תורתיה ואורח חייה. גוף המשיח לא קיבל שני נוסחים שונים של התנ"ך ושל הברית החדשה. יש רק התגלות אחת, רק אדון ומשיח אחד - ישוע, שהוא אותו האחד אתמול היום ולעולמים (עבר' יג 8). הכתובים עצמם שמים דגש רב על אחדות הקהילה **"וְהִנְנִי מְפָצִיר בְּכֶם, אֲחֵי, בְּשֵׁם אֲדֹנָי יֵשׁוּעַ הַמְּשִׁיחַ, לְהִיּוֹת כְּלֶכֶם פֶּה אֶחָד וְלֹא תִהְיֶינָה מַחְלָקוֹת בְּקִרְבְּכֶם, כִּי אִם-מְשָׁלְמִים תִּהְיוּ יַחְדוֹ בְּלֵב אֶחָד וּבְתַמִּימוֹת דְּעִים"** (קור"א א 10).

תנועות פילוסופיות כדוגמת ביקורת המקרא, ביקורת ספרותית והתיאוריות האבולוציוניות, ערערו את האמונה המשיחית שהייתה קיימת מאות בשנים, וזרעו ספקות בקרב אנשים רבים בנוגע לסמכותו של דבר אלוהים. הקהילה השתמשה במשך אלף שמונה מאות וחמישים שנה בטקסט מסוג אחד - הטקסט הביזנטי, שנקרא גם טקסט הרוב. באמצע המאה התשע עשרה נערך טקסט חדש - הנוסח הביקורתי. מאז ואילך, הנוסח הזה ותרגומים של הברית החדשה המבוססים עליו, עוררו מחלוקות ופילוגים בקהילה.

תרגומים מודרניים של כתבי הקודש מתיימרים לעזור לקורא להבין את הכתובים בקלות רבה יותר, וזוהי מטרה הראויה לשבח. השפה בתרגומים אלה פשוטה וידידותית למשתמש **אבל** ברבים מן התרגומים יש טעויות חמורות. לעתים, המוציאים לאור של כתבי הקודש אינם מסבירים לקהל הקוראים מדוע פסוקים שלמים או חלקים מהם, נעדרים מן הטקסט. להלן רק כמה דוגמאות לפסוקים שלמים שאינם מופיעים בברית החדשה בתרגום החדש: **מתי יז 21, יח 11, כג 14; מרק' ז 16, ט 44, ט 46, יא 26, טז 9-20 (בסוגריים); לוקס יז 36, כג 17; יוח' ה 4; מה"ש ח 37, טו 34, כח 29; רומ' טז 24.**

טענתם של התומכים בנוסח הביקורתי שלהשמטות ולהבדלים אין כל השפעה על אופייה של שום דוקטרינה חשובה, אינה נכונה. לדוגמה, הכינוי 'משיח' הושמט עשרים ושש פעמים מן הברית החדשה בתרגום החדש. לכל אזכור של הכינוי הזה, יש הקשר תיאולוגי והשלכה דוקטרינרית. לדוגמה: ביוחן ו 69 בטקסט של דליטש כתוב: **"וְאֵנְחָנוּ הָאֱמָנוּ וְנִדְעַ כִּי אֵתָהּ הַמְּשִׁיחַ, בְּן־אֵל חַי"**. לעומת זאת, בתרגום החדש כתוב: **"וְאֵנְחָנוּ הָאֱמָנוּ וְיִדְעֵנוּ שְׂאֵתָהּ קְדוֹשׁ הָאֱלֹהִי"**. כך ניתן לראות כי בתרגום החדש נעדרת ההתייחסות למשיחיותו של ישוע, לאלוהותו ולהיותו בן האלוהים. אין ספק שאלה הן דוקטרינות חשובות. הנוסח הביקורתי מציג העדפה אוניטרית (אמונה בקיומה של ישות אלוהית אחת בלבד ולא שלוש - האב, הבן ורוח הקודש), החותרת בצורה נרחבת תחת אושיות אלוהותו של ישוע המשיח.

הדוקטרינה של השראת הכתובים

בקרב הקהילות קיימת הבנה מעטה של הדוקטרינה של השראת אלוהים, אך היא חשובה מאין כמוה, ועל המאמינים, ובמיוחד המתרגמים, לדבוק בה בכל כוחם. חוסר התחשבות בדוקטרינה זו במהלך תרגום הכתובים, יוביל לתרגום שאינו מייצג נאמנה את דבר אלוהים. אמנם אין תרגום מושלם אך כל תרגום של דבר אלוהים חייב להיות נאמן לשפת המקור. כתבי הקודש נקראים 'דבר אלוהים' מפני שהם ניתנו בהשראה ישירה מאלוהים.

למה אנו מתכוונים כאשר אנו מדברים על השראה? 1. יש האומרים שהיא בסך הכול השגחת אלוהים על המחברים בכדי למנוע טעויות גסות. 2. יש האומרים שלמחברים הייתה הארה מיוחדת אך הנושאים והמילים היו נתונים לשיקול דעתם. 3. יש האומרים שרק חלק מכתבי הקודש נכתבו בהשראה. שלוש הדעות האלה שגויות מיסודן והן אינן היחידות בנושא.

מה מלמדים הכתובים על השראה? דבר אלוהים דן רק בסוג אחד של השראה. זוהי השראה מלאה של כל חלקי הכתוב, ויש המכנים אותה 'השראה שלמה' (Plenary Inspiration). התנ"ך מסביר את טבעה של השראה בצורה הבאה: **"וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־זְרוּ וַיִּגַע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נִתְּנִי דְבָרִי בְּפִיךָ"** (ירמ' א 9). **"...הִנְנִי נֹתֵן דְבָרִי בְּפִיךָ לְאִשׁ"** (ירמ' ה 14). בישעיה נ"א, אלוהים מציג את שמו המפואר ומוסיף בפס' 16: **"וְאִשׁ דְּבָרִי בְּפִיךָ"**. בדבר' יח 18-19, אלוהים פונה אל משה בהבטחה על אודות המשיח: **"נְבִיא אֲקִים לָהֶם מְקָרֵב אֲחֵיהֶם כְּמוֹךָ וְנִתְּנִי"**

דְּבַרֵי בְּפִי וְדַבֵּר אֵלֵיהֶם אֶת כָּל – אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ: וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא – יִשְׁמַע אֶל – דְּבַרֵי אֲשֶׁר יִדְבֵר בְּשִׁמִּי אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ”.

הברית החדשה מאשרת את סמכות אלוהים בכתובים באומרה: **”כִּי כָל־הַכְּתוּבִים נִתְּנוּ בְּהַשְׂרָאת אֱלֹהִים וּמוֹעִיל לְהוֹרֹת וּלְהוֹכִיחַ וּלְיַשֵּׁר וּלְהַדְרִיךְ בְּמַעֲגָלֵי צֶדֶק”** (טימ”ב ג 16). משמעות המילה ביוונית theopneustos היא ‘בהשראת אלוהים’ או ‘נִיפַח אֱלֹהִים’. **”וְעַתָּה דְבַר הַנְּבוּאָה יוֹתֵר קָיָם (מהימן, ודאי) אֲתֵּנוּ; וְהִטִּיבְתֶם עֲשׂוֹת אֲשֶׁר שְׁתֶּם לְבַכֶּם אֵלָיו, כְּמוֹ אֶל־נֵר מְאִיר בְּמָקוֹם אֲפֹל, עַד־כִּי יִבְקַע אוֹר הַיּוֹם וְזָרַח כּוֹכַב הַנֶּגֶה בְּלַבְבְּכֶם”** (פטר”ב א 19). דבר אלוהים אינו אגדה או המצאה של בני אדם. דבר אלוהים הוא ודאי ומהימן יותר מקול אלוהים ששמעו כיפא, יעקב ויוחנן על ההר כשישוע לבש הדר: **”זֶה־בְּנֵי יַדִּי אֲשֶׁר רָצִיתִי בּוֹ אֵלָיו תִּשְׁמְעוּן”** (מתי יז 5). **”כִּי מֵעוֹלָם לֹא־יֵצְאָה נְבוּאָה בְּרָצוֹן הָאָדָם כִּי אֲנִשִּׁי אֱלֹהִים הַקְּדוּשִׁים דְּבָרוֹ כְּאֲשֶׁר נִשְׁאַם רוּחַ הַקְּדוֹשׁ”** (פטר”ב א 21. ראה גם פס’ 16-18). בברית החדשה היוונית, המילה ‘כתובים’ לעולם איננה מתייחסת לכתובים כלשהם, אלא לכתבי הקודש בלבד. כאמור, המילה היוונית theopneustos פירושה ‘בהשראת אלוהים’ או ‘נִיפַח אֱלֹהִים’ ואפשר להשוות אותה ל-‘אלוהים שם את דברו’, להבדיל מהשימוש הרגיל במילה ‘השראה’ שנאמרת על רעיונות של אמן או מוזיקאי. המילים **’כָּל־הַכְּתוּבִים נִתְּנוּ בְּהַשְׂרָאת אֱלֹהִים’** מתייחסות לא רק לתנ”ך, שטימותיאוס הכיר היטב מילדותו, אלא גם לספרי הברית החדשה. דוקטרינת ההשראה הוגדרה היטב כלהלן: **”האצלה אלוהית יוצאת דופן על המורים בזמן שהם מלמדים, בין אם בעל פה ובין אם בכתב, המלמדת אותם איך ומה עליהם לומר או לכתוב”** (השווה ל: שמ”ב כג 1-2; מה”ש ד 24-25; פטר”ב א 21). ההשראה מעניקה את סמכות אלוהים לכל מילה ומילה בכתבי הקודש. השראה מילולית אינה הכתבה מכנית. כתבי הקודש נכתבו בהשראת אלוהים, וכל תוכנם – הסיפורים, הנבואות, הציטוטים, המושגים, הביטויים והמילים – כתוב כפי שאלוהים קבע.

שימור הטקסט היווני והעברי בידי ההשגחה העליונה

על כל מאמין מוטלת החובה לעשות כמיטב יכולתו כדי לשמור על כתבי הקודש ולהעביר את דבר אלוהים הלאה לדורות הבאים. על הקהילה לשמור ולהשגיח היטב על הכתובים, אפילו על החלק הקטן ביותר שבהם. גם בתנ”ך וגם בברית החדשה

קיימות אזהרות כבדות משקל לא להוסיף על דבר אלוהים ולא לגרוע ממנו. מאזהרות אלה משתמע בבירור שאנו יודעים או יכולים לדעת מהם כתבי הקודש, כמה ספרים הם מכילים ומהו הטקסט הכלול בהם. בדברים ד 2 מופיעה האזהרה הבאה: **"לא תִסְפוּ עַל-הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשִׁמּוֹר אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם"**. אזהרה זו היא סייג (גדר) המגן ושומר על הכתובים. אין לגרוע מהם דבר – לא ספר, לא פרק, לא פסוק, לא מילה ולו הקטנה ביותר, לא אות ולו הקטנה ביותר, ולא יוד אחת או תג אחד. שים לב למילות האזהרה: **"הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם"**. מילים אלה מורות על סמכות אלוהית, מצווה מאלוהים הכול יכול. אוסף כתבי הקודש ('הקנון') נחתם, ואין להוסיף עליו או לגרוע ממנו.

פרשנותו של מת'יו הנרי לדברים ד 2

"היהודים מבינים שהפסוק אוסר על כל שינוי בטקסט או באות הכתב, ואף לא ביד או בתג הקטנים ביותר. אנו חייבים רבות להקפדה ולדייקנות הרבה שבהן הם שמרו, בהשגחת אלוהים, על הטוהר והשלמות של התנ"ך. סייג דומה קיים גם לגבי הברית החדשה. **"מַעֲיֵד אֲנִי בְּכָל-הַשְּׁמַע דְּבָרֵי נְבוּאָת הַסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר אִם-יֹוֹסֵף אִישׁ עֲלֵיהֶם יוֹסֵף עָלָיו הָאֱלֹהִים אֶת-הַמְּכֹות הַכְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר הַזֶּה: וְאֲשֶׁר יִגְרַע מִדְּבָרֵי סֵפֶר הַנְּבוּאָה הַזֹּאת יִגְרַע הָאֱלֹהִים אֶת-חֶלְקוֹ מֵעַץ הַחַיִּים וּמֵעֵיר הַקִּדְשׁ הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה"** (התג' כב 18-19).

פרשנותו של מת'יו הנרי להתגלות כב 18-19

"האיסור על גריעה או הוספה זוכה לחיזוק באמצעות גזירה חמור ביותר, המגנה את כל מי שיעז להשחית או לשנות את דבר האלוהים, בין שבאמצעות הוספה לו ובין שבאמצעות גריעה ממנו, ומקללת אותו. מי שמוסיף לדבר אלוהים, מביא על עצמו את כל המכות הכתובות בספר זה, ומי שגורע מדברי הספר הזה, מנשל את עצמו מכל ההבטחות והברכות המוזכרות בספר. האזהרה הזאת כמוה כלהט החרב המתהפכת, שמטרתה לשמור על קנון הכתובים ממגען של ידיים טמאות. סייג שכזה אלוהים הציב לתורה (דב' ד 2) ולתנ"ך כולו (מלא' ג 22) ועתה, באופן החמור ביותר, לכל כתבי הקודש; ובכך הוא מבטיח לנו שהם ספר בעל אופי מקודש ביותר, בעל סמכות אלוהית וחשיבות עליונה ומכאן הדאגה וההקפדה המיוחדת של אלוהינו האדיר."

אם כן, מה עלינו לחשוב על העימות הקיים בין הנוסח הביקורתי לבין הנוסח המקובל? מהעימות עולה שהייתה הוספה לכתובים או גריעה מהם. תומכי הנוסח הביקורתי טוענים שבוצעה הוספה, אך מי עשה זאת ומתי? הסופרים היוונים העתיקו את הברית החדשה ברחבי האימפריה הביזנטית במשך מאות בשנים, ותמיד הוא היה אותו הטקסט במרבית כתבי היד. תיאוריות שונות הומצאו בכדי לתמוך בטענתם של התומכים בנוסח הביקורתי שהטקסט הביזנטיני נוצר על ידי מיזוג של סוגי טקסט שונים, אך עד היום לא הוצגו כל ראיות והוכחות לטענה זו. החוקרים ווסקוט והורט, שערכו את הנוסח הביקורתי, סיפקו טקסט שהם בחרו בהתאם לדעתם הסובייקטיבית. בטקסט הזה הושמטו כחמישה עשר אחוזים מן הטקסט המסורתי (המקובל) של הברית החדשה.

במקומות רבים בברית החדשה, ישוע מתייחס לכתוב כאל טקסט שלם שאין לשנותו. בדרכו לעמאוס, שאל ישוע את שני התלמידים: **"מָה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם נֹשְׂאִים וְנֹתְנִים בָּהֶם יַחְדּוֹ בְּדֶרֶךְ וּפְנִיכֶם זִעְפִּים?"** (לוקס כד 17). בהמשך הוא אמר להם: **"הוּי חֲסָרֵי דַעַת וְכַבְּדֵי לֵב מִהֶאֱמִין בְּכָל אֲשֶׁר-דְּבָרוֹ הִנְבִּיאִים: הֲלֹא עַל-הַמָּשִׁיחַ הָיָה לְסֵבֵל אֶת-כָּל-זֹאת וְלָבוֹא אֶל-כְּבוֹדוֹ; וַיִּחַל מִמֶּשֶׁה וּמִכָּל-הַנְּבִיאִים וַיִּבְאֵר לָהֶם אֶת-כָּל-הַכְּתוּבִים הַנֶּאֱמָרִים עָלָיו"** (פס' 25-27). **"וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֵלֶּה הֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי אֲלֵיכֶם בְּעוֹד הָיוּתִי עִמָּכֶם כִּי הִמְלֵא וַיִּמְלֵא כָּל-הַכְּתוּבִים עָלַי בְּתוֹרַת מֹשֶׁה וּבְנְבִיאִים וּבְתִלְשֵׁי: אִזּוֹ פָּתַח אֶת-לְבָבְךָ לְהַבִּין אֶת-הַכְּתוּבִים: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּן כְּתוּב וְכֹן נִגְזַר אֲשֶׁר יַעֲנֶה הַמָּשִׁיחַ וַיְקוּם מִן-הַמֵּתִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי: וְאֲשֶׁר תִּקְרָא בְּשֵׁמוֹ תִּשְׁבַּח וְסִלַּחַת הַחַטָּאִים בְּכָל-הַגּוֹיִם הַחַל מִירוּשָׁלַיִם: וְאַתֶּם עֲדִים בְּזֹאת"** (פס' 44-48).

התנ"ך נשתמר באמצעות נוסח המסורה. הברית החדשה ניתנה על ידי אלוהים ביוונית קוינה (Koine) ונשתמרה בנוסח המסורתי (המקובל). בהתאם למטרתו של אלוהים, הבטחתו ומצוותו, היה צריך לכתוב עותקים מדויקים ומהימנים של תורת ה'. בימי התנ"ך היו הרשויות האזרחיות והדתיות גוף אחד. על המלכת מלכים, התורה מצווה: **"וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל-סֵפֶר מַלְפָּנָי הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם: וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל-יְמֵי חַיָּו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתם"** (דבר' יז 18-19).

היהודים נקראו לְשֹׁמֵר את הטקסט המקראי. **"וְעַתָּה, מֵה-הוּא יִתְרוֹן הַיְהוּדִי וּמֵה-הִיא תוֹעֵלַת הַמִּילָה? הַרְבֵּה מִכָּל-פְּנִים. בְּרֵאשׁוֹנָה, כִּי-הִפְקִדוּ בְיָדָם דְּבָרֵי**

אֱלֹהִים (רומ' ג 1-2). חשוב להבין כי במילים '**הַפְּקִדוֹ בְיָדָם**' נאמר שניתנה להם אחריות כבדת משקל להשגיח ולשמור על כתבי הקודש. "**קָדְמֵי יָדַעְתִּי מֵעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם**" (תהי' קיט 152). "**כִּי אֲמֵן אֶמַר אֲנִי לָכֶם עַד כִּי־יַעֲבְרוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ לֹא תַעֲבֹר יוֹד אַחַת אוֹ־קוֹץ אֶחָד מִן־הַתּוֹרָה עַד אֲשֶׁר יָקִים הַכֹּל**" (מתי ה 18, כד 35). סמכות הטקסט של הברית החדשה, שווה לסמכות הטקסט של התנ"ך. "**הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יַעֲבֹרוּ וְדִבְרֵי לֹא יַעֲבֹרוּ**" (מתי כד 35). "**כִּי כָל־בָּשָׂר חָצִיר וְכָל־כְּבוֹד אִישׁ כְּפָצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר נִבֵּל צִיץ וְדִבֵּר יִהְיֶה יָקוּם לְעוֹלָם וְהוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר בָּשָׂר לָכֶם**" (פטר"א א 24-25).

כיצד שימרו היהודים את הטקסט המקראי? אחד האמצעים הוא 'המסורה', רישום הערות בכתב יד קטן בשולי הטקסט, מעליו ומתחתיו. מטרת המסורה הייתה לשמר את נוסח המקרא. את זאת עשו חכמי המסורה בין השאר באמצעות רישום המיקום ומספר הפעמים של הופעת כל המילים וצירופי המילים החשובים, מספר הפעמים שבהן מופיעה כל אות מאותיות האלף-בית בכל חלק וספר בתנ"ך וגם בתנ"ך כולו, ומציאת הפסוק והמילים האמצעיים בכל ספר ובכל התנ"ך. המטרה המפורשת של כל העבודה הרבה הזאת, הייתה לשמר את הטקסט.

הטקסט של הברית החדשה הוא בעל חשיבות זהה לזו של הטקסט בתנ"ך. האם אין זו חובתנו לשמר את דברו הקדוש של אלוהים בברית החדשה ולהשגיח עליו באותה דבקות שאפיינה את הסופרים וחכמי המסורה? הם שמרו על כל יוד ועל כל תג בעוד החלק הארי בקהילת המאמינים מוכן לאפשר לחמישה עשר אחוזים מן הטקסט של הברית החדשה ללכת לאיבוד, כאילו מעולם לא היו חלק מן הטקסט שנכתב בהשראת אלוהים. הטקסט של הברית החדשה, נשמר ברוב כתבי היד ומכונה בצדק 'טקסט הרוב'. טעויות ושגיאות אכן קיימות בחמשת האלפים ושבע מאות כתבי היד, אך רוב כתבי היד מאשרים את הטקסט שאלוהים שימר. לעומת זאת, במאה התשע עשרה, ליקטו כמה חוקרים באופן סובייקטיבי את 'הנוסח הביקורתי' ובססו אותו על כתבי יד אחדים שמתוכם שניים הם העיקריים: הקודקס וְתִיקוֹנוֹס (שנשמר על ידי הוותיקן במשך יותר מחמש מאות שנה) והקודקס סינאיטיקוֹס (שנתגלה במנזר סנטה קתרינה שעל הר סיני בשנת 1859). החוקרים ווסקוט והורט, שערכו את הנוסח הביקורתי, היו אלה שהעדיפו את הכתוב בכתבי היד הספורים הללו על פני העדות הברורה של 'טקסט הרוב'. הם העדיפו להסתמך על חמישה כתבי יד מתוך אלף ולהתעלם מקיומם של תשע מאות תשעים וחמישה הטקסטים הנותרים. נשאלת השאלה: מדוע? סיבה אחת לטענתם הייתה שכלל שכתב היד עתיק יותר, כך הוא

נאמן יותר למקור. כתבי היד התבלו מרוב שימוש, אך אלה שבהם נמצאו שגיאות רבות, הוצאו מכלל שימוש, נקברו או אוחסנו. מסיבה זו בדיוק, יש לפקפק בכתב יד עתיק וכמעט שלם. לדוגמה: ניקח כתב יד מן המאה התשיעית שהועתק מכתב יד מן המאה השלישית, שיכול היה להיות העתק של הכתב המקורי. לעומתו ניקח כתב יד מן המאה החמישית שהועתק מאה פעמים בין המאה הראשונה והמאה השלישית. במקרה הזה, כתב היד מן המאה התשיעית תואם יותר את המקור מאשר כתב היד הקדום יותר מן המאה החמישית. מכאן שגילו של כתב יד עתיק יותר אינו מעיד בהכרח על היותו נאמן יותר למקור.

האם אלוהים היה מרשה לדברו ללכת לאיבוד בחלקו או במלואו במשך אלף שמונה וחמישים שנה? אחת מהצהרות האמונה מצהירה שכתבי הקודש **"נכתבו בהשראה ישירה של אלוהים ובהשגחתו המיוחדת, נשמרו טהורים לכל אורך הדורות ועל כן הם נאמנים לכתבים המקוריים"** (הצהרת האמונה של וסטמינסטר, פרק א סעיף 8). הצהרה מפורסמת אחרת טוענת "האלוהים הכול יכול, גם ראה לנכון שדברו, המעניק גבורה לכל מאמין, ייכתב על ידי משה, הנביאים והשליחים, וגם השגיח עליו בדאגה אבהית לאורך כל הדורות ועד עתה, פן יושחת על ידי עורמת השטן או כל תרמית אנוש" (הצהרת האמונה השוויצרית משנת 1675). במאמרו 'המקור האלוהי של כתבי הקודש' כתב התיאולוג ג'ון אוֹאֵן ש'בכל הנוגע לשימור הכתובים, ההשגחה העליונה הפגינה את דאגתה להם בדיוק באותה המידה שהפגינה את דאגתה לדוקטרינה הכלולה בהם...'

לסיכום

איזה טקסט הוא דבר אלוהים בשלמותו? ההוכחות מורות בבירור שהנוסח המסורתי, המוכר לנו כנוסח המקובל, הוא דבר אלוהים שנכתב בהשראת אלוהים, ונשמר בהשגחתו הישירה ברוב כתבי היד. לעומת זאת, הנוסח הביקורתי הוא נוסח שנבחר בהתאם לדעתם הסובייקטיבית של בני אנוש. הנוסח הזה מבוסס בעיקר על שני כתבי יד בלתי אמינים, הקודקס סינאיטיקוס והקודקס ותיקנוס. הקודקס סינאיטיקוס (שהוצא מסל אשפה) משופע טעויות סופר, והקודקס ותיקנוס היה קבור בארכיוני הוותיקן ולא נעשה בו כל שימוש במשך מאות שנים. הנוסח הביקורתי אינו מייצג את דבר אלוהים השלם ולכן התרגומים של הברית החדשה המבוססים עליו לוקים בחסר מבחינות רבות.

לקבלת קטלוג ומידע נוסף
נא לפנות אל:

israel@tbsbibles.org

או

TBS

ת.ד. 10027

ירושלים 9110001

Trinitarian Bible Society

William Tyndale House
29 Deer Park Road
London SW19 3NN, England
email: contact@tbsbibles.org
<http://www.tbsbibles.org>

9781862280670

HEBA100